

Úgy mondta: „mintha élne”

Négyéves lehettem, amikor elkezdődött.

A kertvárosban éltünk, egy régi, kissé már romos villában, Apám öröksége, Anyám élete végéig úgy járkált benne, mint egy vendég, megtűrt vidéki rokon, szegény árvalány, akit eltartanak ugyan, de naponta éreztetik vele, hogy mekkora szerencséje van. Tizenöt évvel Apám halála után is úgy ült le a karosszékbe, mintha bármelyik pillanatban ráordíthatna valaki, hogy takarodjon a konyhába, mosogatni. Csak a macskái között érezhette felnőtt embernek magát, pedig azok sem voltak igazán rászorulva. Gyönyörű volt, én ezt természetesnek találtam, különösen azt a szelíd, barna szemölcsöt szerettem a bal halántékán; valahogy hitelesítette a szépségét, vagy inkább, mintha abból áradt volna a szépsége, mintha a szépség középpontja valami konvencionálisan *nemszép* volna, ezt nehéz nem észrevennie annak, aki igazán odafigyel.

Többször a kertben játszottam.

Zúdulós kert volt, ahol minden egynemű: a fény is növény, a növény is fény, az idő pedig lelassul, ahogy az ottfeljtett reggeli tea sűrűsödik be délutánra; az alján összegyűlik valami elemezhetetlen, jónak és rossznak egyként fölfogható — épp, mint amiben élünk. Épp, mint ami elől néha a szemölcsből áradó szépség oltalmába kellett menekülnöm.

Volt egy bizonyos félóra, a délelőtt derekán, Ő túl volt már a mosáson és a reggeli maradványainak eltüntetésén, de nem kezdett még az ebéd főzésébe, én tele voltam már aznapi apró sebekkel, szagokkal és súlyos, megmagyarázhatatlan érzésekkel, ilyenkor, tévedhetetlenül megérezve a pillanatot, mindig kilépett a verandára, gyümölcsöstállal a kezében. Vízcepepektől ragyogó körték,

almák, súlyos szőlőfürtök, hamvas szilvák, sötét levelekre halmozott, bolyhos málnák, behemót eprek, szárán hagyott ribizli — attól függően, merre jártunk az évben.

A másik kezében mindig könyv volt.

A tálat az asztalra tette, megigazította a karosszékét, és olvasni kezdett. Egyáltalán nem törődött velem. Nem kiabálta nevem a bokrok közé, nem kezdett keresni, és jöttömet is csak egyetlen pillantásra méltatta; de ha viszonoztam, mintha feneketlen kútba néztem volna, melynek mélyén inkább csak sejteni, mint látni lehet a vizet.

Aztán visszatért a könyvéhez.

Soha, azóta sem, senkit sem láttam így eltűnni egy olvasmányban. Az arcán garázdálkodni kezdtek az érzések, ha akkoriban tudtam volna már olvasni, bízvást megállapíthattam volna a mondatok, bekezdések hosszát szemöldökének egy moccanásából, ajkának puha rebbenéséből, vagy abból, hogy arrébb símít egy homlokába hullott hajtincset. Nem volt más dolgom, mint újabb és újabb gyümölcsök húsába mélyeszteni fogaimat, ülni a lépcsőn, és nézni a regényeket az arcán.

Néha, mint egy önálló lény, elindult a keze, zsákmányul ejtett egy gyümölcsöt, és akkor sem jött zavarba, ha nagy ritkán az én kezemre talált a hűvös szőlőszemek között, futólag megérintette, aztán ráérvén kiigazítva tévedését, letépett egy szemet, és a félig nyílt ajkak közé dugta. S mégis, bár a napnak ez a szent félórája mindig szavak és pillantások, szokványos értelemben tehát a társasság elengedhetetlen eszközei nélkül teltek el, soha nem éreztem Őt olyan közel magamhoz, illetve, mondjuk csak az igazságot: magamat Hozzá, mint ebben a néma egymásmellettségben.

Az olvasás végét nem jelezték a másoknál megszokott kis előjátékok, egy elnyomott ásítás, egyre gyakoribb felpillantások, a test öntudatlan fészkelődései. Az egyik pillanatban még a szája szélébe harapva olvasott, a következőben már összecsucukva hevert a könyv az asztalon, s Ő nyitott tenyerén tartva az immár üres kristálytálat, eltűnt a sötét és hűvös ház belsejében.

Mintha a szövegben, a fekete hangyák között volna egy véres jel, s az mondaná, most hagyja abba.

A délelőtt második fele az Apámra való, egyre idegesítőbb várakozással telt el. Nem mintha nem lett volna pontos; a pontosság erényét nem volt rest órákon át magasztalni, tökéletesen humortalan ember volt, megingathatatlan meggyőződésrendszerrel,

ennek a komoran fenyegető épületnek volt az egyik alappillére a pontosság annyit dicsőített erénye, s meg kell adni, az élete, az úgynevezett „hétköznapi létgyakorlat” sem állt egyébből, mint szüntelen példaadásból, praxis és teória fényesen tündöklő, lenyűgöző és gyűlöletes egységéből. A várakozást tehát, mely lényét hazavezette, nem a más családokban szokásos, ismeretlen veszélyektől és bizonytalanságtól való félelem tette alig elviselhetővé, ellenkezőleg — azt vártam, a gyomrom legmélyén lakozó hideg remegéssel, hogy talán lesz olyan, egyszer, hogy kiderül, mégiscsak esendő ember, aki elkéshet valahonnan, vele is megtörténhetnek olyan szánalmasan alantas dolgok, mint amilyenek kollégáival, a „pedagógus urakkal” nap mint nap történni szoktak, s melyeket rendre el szokott mesélni, okulásul, a végítélet fölényével, és olyan gyilkos gúnnyal, amely végképp indokolatlannak tetszett.

De hiába.

A kertkapu mindig a déli harangszó első bimbamjaiba nyikorogott bele, bárhogy is áhítottam, a világ tömör rendjén nem támadt repedés, mindig pontosan érkezett.

És nem lehetett nem észrevenni, hogy Anyám is szenved ettől. Néha az asztalnál, a szigorú némaságban elköltött Ebéd után következő, ugyancsak példás rendszerességgel megtartott Beszélgetés közben, túlzó helyeslésének finom iróniájával megpróbálta megkarcolni Apám tökéletességét, de Ő az egyetértés mindenki más számára gyanús intenzitását a kötelező házastársi hűség természetes jeleként nyugtázta, elégedetten. Mindezt, persze, nem négyévesen értettem meg ilyen pontosan, akkor csak *éreztem*, már amennyire a *csak* szó itt helyénvaló, hiszen az érzés ezerszer hevesebb gyötrelmem a gondolatnál, ráadásul nem is segít rajta magyarázat — csak egy másik érzés, mely gyógyítja vagy elpusztítja.

Egy órákor aztán — teljesen fölöslegesen, hiszen „belső kronométere fölülmúlhatatlanul pontos” volt — előhúzta a zsebóráját, aprót bólintott, s a délután részletes menetrendjét ellenőrző, kérdésnek álcázott parancsok kiosztása után ismét elhagyta a házat, visszatért „a serdületlen ifjúság köreibe, azt az oly kevés hálára számító, s mégis oly föl ségesen nemes foglalatосkodást élvezendő, amely az emberektől, igen helyesen és lényeglátást tanúsítón, a nevelés szép szavát kapta jelölőül. Mert bizony keresve sem találhatnánk jobb példát és hasonlatot, mint a munkáját gonddal, türelemmel és kellő szigorral végző kertészt, ki a föld és a termé-

szet minden titkának alapos ismerőjeként, megkülönböztetni képes a hasznosat a haszontalantól, óvatosan, de kíméletet nem ismerve nyesi le a vadonc hajtásokat, utat és fényt adva a helyes nevededésnek. A nevelő — kertész, aminthogy, a kertész — nevelő.” Az idézet, melyet annyi gyűlölettel égettem az emlékezetembe, a nyugdíjba vonulása alkalmából és tiszteletére rendezett ünnepélyen megtartott beszédéből való, természetesen ragaszkodott a család jelenlétéhez, érettségi öltönyömben kellett asszisztálnom a felettébb megható jelenethez. Anyám fekete bársonyruhában pompázott, Apám Anyjának súlyos gyöngysorával nyaka körül. Míg őt a gyöngyök, engem az iszonyatos mondatliánok fojtogattak, alig lebírható kísértést éreztem, hogy letépjem a nyakkendőmet. S mindezt egy szörnyűséges, síkportól és szalmiáktól bűzlő tornateremben, kilógó belü svédsekreányek, medicinlabdák és sápadtra gyötört kamaszok között.

Zsebébe csúsztatta óráját, elhagyta a házat, s mi újra kettesben maradtunk, vagyishát inkább egyedül. Anyám, a parancsoknak megfelelően, tollseprűt, puha rongyot, tört dióbéllel tömött zsákocskát, stoppolófát vagy horgolótűt vett kezébe, s tette, mit aznap tennie adatott. A parancsok egy része rám vonatkozott, „apró, és pedagógiai szempontból rendkívül előnyös gyakorlatokat és feladatokat” tartalmazott — amelyeket aztán Anyám néma cinkossággal elfelejtett.

Így sötétedésig enyém lehetett a kert.

A legtávolabbi sarkában volt a barlangom; a hatalmas, sötétzöld, kínai bokor. A csupas, kemény ágak mint boltozatot tartják a puha és mégis áthatolhatatlanul tömör, páfrányszerű burjánzást, amely nem enged át semmi fényt, ezért a bokor belsejében nincs aljnövényzet. Örökzöld bunker; télen bármennyi hó esik is, megtartja, eszkimó jégkunyhó lesz belőle, nyáron, bárhogy tűz a nap, alatta nedves marad a finom homok.

Soha nem mentem *be*, nem.

De a közelében kellett lennem, időről-időre meggyőződöm a hűvösen ásító sötétről, csábítása félelmetesebb volt minden tiltásnál. Példának ott volt a házunk — tudtam, laknia kell ott valakinek.

Egy félelmetes lénynek, aki maga is fél.

Úgy képzeltem, ha besötétedik, csak akkor merészkedik elő, csak sötétben jön elő, vagy még inkább, hogy maga a sötétség, hogy a barlangból jön elő a sötét. Hogy nem a fény hiánya, nem.

Önálló lény, kiismerhetetlen szándékokkal és indulatokkal, aki éjjel dolgozik, amikor mi nem vagyunk.

Nem vagyunk éjjel, így gondoltam akkor.

S mindent eldöntött, amikor először felébredtem, az éjszaka közepén.

Mert addig az éjszaka nem volt az időben. Nem volt terjedelme. Lehunytam a szemem, és szinte azonnal kinyitottam. És a szobában, ahol egy pillanattal előbb a lámpaoltást követő sötétben lehunytam, most a fény uralkodott; megszűrte ugyan a függöny finom, fehér hálójá, de felragyogtatta a tárgyakat, betöltötte a teret, csiklandozott és melegített. Apám nemegyszer elmagyarázta, hogy órák telnek el, türelmesen és nyugodtan beszélt, meggyőző hasonlatokat hívott segítségül, mégis, csak úgy tudtam elgondolni, hogy ha éjszaka van, *én* nem vagyok. Az *éjszaka* van.

Borzalmas volt a hang, ami felébresztett.

Valaki zokogott, egy lény, akit sohasem hallottam addig.

Kinyitottam a szemem és nem láttam, odanyúltam, a körmöm a szemgolyómnak ütközött, azonnal megtelt a szemem könnyel, és rájöttem, hogy egyszerre vagyunk, én és a sötét. Hogy belekerültem valamibe, amibe eddig még soha. Itt minden van, csak nagyon másképp. És van a borzalmas hang, ami arra kényszerít, hogy félrerúgjam a takarómat, és átbotorkáljak a bútorok félelmes tömbjei között, sötétbe merültem szobámon. Azt a félelmet mondani nem, csak érezni lehet, abból való voltam, így, egyszerűen. Tapogatózó kezem végre megtalálta a rézkilincset, valahogy nagyobb volt, mint nappal, de lenyomtam mégis, és megláttam a fényt a folyosó végén, a szüleim hálószobájának résnyire nyitott ajtajában.

Rohantam volna — de éppen onnan jött a hang.

Bebújt a hajam alá, ezer bogárrá lett a fejbőrömön, a bogarak a fülemen át a torkomba másztak, hogy alig tudtam lélegezni. Beljebb taszítottam az ajtót. Csak a kis lámpa égett az alacsony szekrénykén, sárgás volt a fénye. Apám furcsa, kicsavart testtartásban ült az ágyon, hátát félig a falat védő szőttesnek támasztotta, mint akit megakadályoztak benne, hogy befejezzen egy mozdulatot. Anyám az ölében kuporgott, fejét Apám nyakába fúrta, ilyen kicsinek még nem láttam soha.

Anyám torkából tört föl a hang.

Apám keze, szinte függetlenül a törzsétől, körkörösén, és valahonnan tudni lehetett, forrón simogatta Anyám hátát, és felső

testét csípőből ide-oda mozgatva, ringatással próbálta végét venni a zokogásnak. Akkor már nem lehetett megmozdulnom. Nem volt a világon olyan erő, amely rávéhetett volna, hogy akár csak egyetlen lépéssel is kijebb vagy beljebb lépjek. Anyám zokogását pillanatnyi szünet szakította félbe, aztán mégegy és mégegy, egyre hosszabbak, a szám száraz volt, a zokogás lassan sírássá szelődött.

Aztán Apám azt mondta, talán mégis jobb volna, ha elmesélnéd.

Rázta a fejét, hogy nem, nem lehet.

De, hidd csak el, jobb lesz úgy.

Néztem a mezítelen testüket, szépek voltak, és félelmetesek.

Valami idegen városban jártunk, kezdte el mégis váratlanul Anyám. De nem ez volt az arcod, olyan volt, mint egy gyilkosé, kiabálta, és újra zokogni kezdett.

Az ágyamban tértem magamhoz, másnap délelőtt. Nem emlékeztem rá, hogyan kerültem oda. Nem tudtam, csak reméltem, hogy nem Apám karjaiban. Mert akkor beszélni kellett volna az éjszakáról. Tele voltam kérdésekkel, de rettegtem a válaszoktól. Ismertem azt a csillapíthatatlan zokogást, a tapasztalást a saját fájdalmamtól kaptam, s tudtam, ilyen hevességgel csak egy pillanattal előbbi eseményt követhet. De Anyám azt mondta, „valami idegen városban jártunk”, s annak mondta, akivel ott járt, Apámnak, aki láthatóan mit sem tudott az egésze-ről. Hol voltak és hogyan, ha most meztelenül fekszenek az ágyon? Lehetséges volna, hogy mindaz, ami nappal igaz, a sötétben nem? Néhány pillanat alatt a szobájukban teremhetek újra, pedig az imént még egy idegen városban jártak? Hogy Apám ott volt, és most semmire sem emlékszik? De hogyan lehet, hogy ami az egyiknek elviselhetetlen fájdalom, a másiknak egy perc alatt elfelejthető? Hiszen azt mondták mindig — el kellett hinnem —, szeretik egymást. És mi az, hogy „mint egy gyilkosé”? Volt persze néhány arca, amit nem lehetett megnevezni, de hát azokat Anyám ismerte, ezt a másikat viszont az idegen városban látta először. Éreztem, nagyon forró lett minden, hogy nagyon forró vagyok. A szám cserepes lett a láztól.

Másodszor Anyám ébresztett, gyógyszereket hozott és teát, azt mondta, nincs semmi baj, az orvos is megmondta, még az éjszaka.

Hogyan vették észre, kérdeztem.

Kiment egy pohár vízért, és látta, hogy nyitva maradt a szobám ajtaja. A takaróm a földön, a homlokom, mint a tűz.

Nem fáj-e valamim, kérdezte.

Intettem, hogy nem.

Nem lehetett tovább várni, meg kellett kérdeznem, bármennyire féltem.

Mi történt az éjjel, hallottam, hogy sírtál.

Elfordította a fejét, kinézett az ablakon, és azt mondta, rosszat álmodtam, tudod.

Ugyanolyan halkán kértem, mondja el, mi az.

Hogy mi micsoda, kérdezte vissza.

Néztem a könnycseppet, ahogy a pilláin ül.

Hát, hogy álmodni.

Egészen fehér lett az arca. Tudod, hát éjjel, amikor alvás közben álmokat látsz, azt hívják úgy, hogy álmodni.

Ráztam a fejem, hogy nem.

Elmosolyodott, higgyem csak el, ezt jelenti a szó.

Azt válaszoltam, értem, de nem. Én ezt még soha nem csináltam. És kértem, mondja el, hogy milyen.

Megfogta a kezemet, és játszani kezdett az ujjaimmal, a körmeimet becézte, ujjával puhán simogatva a félholdak tövében elhaló bőrt. Nagyon sokáig hallgatott, aztán mégis beszélni kezdett.

Tudod, biztos, csak nem emlékszel rá. Lefekszik az ember, lehunyja a szemét, mintha megszűnne minden, csend lesz, valami furcsa zsibbadás és sötét.

Bólintottam, ezt ismerem, de majdnem azonnal fény lesz megint.

Dehogy, hisz tudod, már sokszor megbeszéltük. Egyszer csak, hogy mikor és miért, nem tudni, álmodni kezd az ember. Képeket lát, járkal, beszél, egészen, mintha ébren volna. Úgy mondta: „mintha élne”.

Akkor szétömlött bennem valami forró anyag.

Nem értettem már a szavait, csak a hangja létezett és a bőre, nem volt az ágy, nem a szoba, nem hallottam a harangszót sem, amelybe nyilván akkor is belenyikorgott a kert rozsdás kapuja, nem Apám lépéseit, ahogy a terítetlen asztaltól a konyhán át, egyre hangosabban koppanva az ajtóig vezetik, nem vehettem észre, hogy percek óta áll a küszöbön, és sápadtan hallgatja, hogy meséli el Anyám a fiának, milyen álmodni, mit jelent az a szó, hogy álom.

Louise Recagg munkája